

سیري در سیره امام محمد باقر عليه السلام

رندان تشنه لب را آبی نمی‌دهد کس
گویی ولی شناسان رفتند از این ولایت
در این شب سیاهم گم گشت راه مقصود
از گوشه‌ای برون آی ای کوکب هدایت(1)

امام محمد باقر - علیه‌السلام - پنجمین اختر فروزان آسمان امامت و هفتمین گوهر عرش عصمت است. او شکافنده و تبیین کننده علوم اسلامی است. امامی که سراسر زندگی‌اش نور بود و همه لحظات عمر با برکتش، در راه ارشاد و هدایت انسان‌ها صرف شد.

امامی که از زمینه سازی‌های پدرش امام سجاد علیه‌السلام در راستای معرفی مکتب تشیع، و مبارزه با طاغوت‌ها، بهره‌برداری بسیار کرد، و با تربیت شاگردان برجسته، و تبیین فقه ناب اسلام و اهل‌بیت - علیه‌السلام - بزرگ‌ترین قدم را برای شناسایی تشیع و مکتب اهل بیت - علیه‌السلام - برداشت.

او در سن چهار سالگی در کربلا و ماجرای عاشورای حسینی حضور داشت، و در سفر کوفه و شام، همراه پدر، همه ماجراها را می‌دید، و براساس فرهنگ عاشورا تربیت شد.

او تجسمی از ارزش‌های والای انسانی و کمالات اخلاقی بود و همه لحظه‌های زندگی درخشانش، درس‌های بزرگ انسانی را الهام می‌بخشید. بی شک، آشنایی با سیره علمی، تربیتی، سیاسی و اخلاقی آن امام همام راهنمای خوبی برای ما در مسیر پر پیچ و خم زندگی است.(2)

سیره علمی امام باقر (ع)

زندگی امام باقر علیه‌السلام مصادف با دوران پر تلاطم زوال بنی امیه بوده است، اما به دلیل شرایط خاص آن زمان ایشان از نظر سیاسی در انزوا بودند و اعتراض‌های او، با این که در این راه تا سر حد شهادت حرکت کرد، به صورت یک نهضت سیاسی همه جانبه برای سرنگونی رژیم بنی امیه نیانجامید.

او دریافته بود فرهنگ تشیع در انزوا قرار دارد؛ از این رو لازم بود به یک انقلاب وسیع فرهنگی دست بزند و با تشکیل حوزه علمی و تربیت شاگردان برجسته، فقه آل محمد - صلی‌الله‌علیه‌وآله - و خط فکری تشیع را آشکار کند.

بر همین اساس امام باقر علیه‌السلام زمینه‌سازی بسیار عمیق و خوبی در این راستا نمود و پس از ایشان، فرزند برومندش امام صادق - علیه‌السلام - با تشکیل حوزه علمی با چهار هزار نفر شاگرد، آن را به ثمر رسانید و یک دانشگاه عظیم اسلامی در تاریخ اسلام آشکار و ماندگار شد.(3)

بنابراین، می‌توان گفت؛ امام باقر - علیه‌السلام - مؤسس و بنیانگذار حوزه علمی شیعه و نهضت فرهنگی انقلاب فرهنگی تشیع بود.(4)
حکومت و سیاست در سیره امام باقر(ع)

با وجود تمام سخت‌گیری‌های بنی امیه، امام باقر علیه‌السلام به تبیین معارف اهل بیت علیه‌السلام می‌پرداخت و از تبیین جایگاه امامت و ولایت در اسلام که به معنای زعامت و تصدی امر است، دست بر نمی‌داشت.

زراره، یکی از اصحاب امام باقر علیه‌السلام حدیثی را از ایشان روایت می‌کند که امام علیه‌السلام در تشریح مبانی اسلام فرموده است:
« بنی‌الاسلام علی خمسة اشياء، علی الصلوة و الزکاة و الحج و الصوم و الولایة.

اسلام بر پنج چیز استوار است، بر نماز و زکات حج و روزه و ولایت (رهبری اسلامی) »

زراره می‌گوید: عرض کردم کدام یک از این مبانی برتر است؟

حضرت فرمود: **الولایة افضل؛ لآئها یقتاؤون، ووالای هو الدلیل علیهنّ**؛ ولایت و رهبری برتر است. زیرا کلید و راهگشای مبانی دیگر است و این رهبر؛ راهنمای مبانی دیگر است. (5)

با این وجود امام باقر علیه‌السلام به تبعیت از جد بزرگوارش امام علی - علیه‌السلام - هر جا که احساس می‌کرد، کیان کشور اسلامی و آبروی اسلام در خطر است، خلفا را از راهنمایی و ارشادهای خود محروم نمی‌کرد.(6)

سیره عملی امام باقر(ع)

زندگی امامان معصوم علیه‌السلام، همواره الگوی شیعیان در زندگی است. و در حقیقت آن گونه که از قول معصوم - علیه‌السلام - بر می‌آید عمل به گفتار و تبعیت از کردار ایشان، به نوعی بیانگر میزان دوستی و نشانگر محبت به ایشان باشد. (7)

در زیر به دو نمونه از سیره عملی امام باقر - علیه‌السلام - اشاره می‌شود:

1- حلم امام

مردی مسیحی از روی کینه‌ای که با امام علیه‌السلام داشت کلمه باقر را به بقر تغییر داد و به آن حضرت گفت: انت بقر. امام علیه‌السلام بدون آن‌که از خود ناراحتی نشان داده و اظهار عصبانیت کند با کمال سادگی فرمود: نه من بقر نیستم، من باقرم. مسیحی گفت: تو پسر زنی هستی که آشپز بود امام فرمود: «شغلش این بود، عار و ننگی محسوب نمی‌شود. مسیحی گفت: مادرت سیاه و بی شرم و بی زبان بود. امام فرمود: اگر این نسبت‌ها را که به مادرم می‌دهی راست است خدا او را بیامرزد و از گناهانش بگذرد و اگر دروغ است از گناه تو بگذرد که دروغ و افترا بستنی. مشاهده این همه حلم از مردی که قادر بود همه گونه موجبات آزار يك مرد خارج از دین اسلام را فراهم آورد کافی بود که انقلابی در روحیه مرد مسیحی ایجاد نماید و او را به سوی اسام بکشاند. اما ب مرد مسیحی بعد مسلمان شد.

2 - زحمت در طلب رزق

در گرمای شدید تابستان محمدبن منکدر که خود را از زهاد و عباد و تارك دنیا می‌دانست امام را در حال خستگی شدید در انجام کاری می‌بیند گمان می‌کند امام خود را برای طلب دنیا این گونه به زحمت انداخته، لذا به نصیحت می‌پردازد و می‌گوید آیا سزاوار است مرد شریفی مثل شما در این گرمای طاقت فرسا در طلب دنیا بیرون بیاید، اگر خدای نخواستند در این حال مرگ شما را فرا رسد چه وضعی برای شما پدید خواهد آمد؟ شایسته نیست شما به دنبال دنیا بروید و خود را به رنج و زحمت بیندازید. امام علیه‌السلام فرمودند: اگر مرگ من در همین حال برسد و من بمیرم، در حال عبادت و انجام وظیفه از دنیا رفته‌ام، زیرا این کار، عین طاعت و بندگی خدا است. تو خیال کرده‌ای که عبادت منحصر به ذکر و نماز و دعاست من زندگی و خرج دارم اگر کار نکنم باید دست حاجت به سوی تو و امثال تو دراز کنم. من در طلب رزق می‌روم تا احتیاج خود را از دیگران سلب کنم. وقتی باید از رسیدن مرگ هراسان باشم که در حال معصیت و خلافت‌کاری و تخلف از فرمان الهی باشم نه در چنین حالی که در حال اطاعت امر حق هستم و او مرا موظف کرده بار دوش دیگران نباشم و رزق خود را خودم تحصیل کنم. زاهد گفت عجب اشتباهی کرده بودم. اکنون متوجه شدم که من روش غلطی را می‌پیموده‌ام و احتیاج کاملی به نصیحت داشته‌ام. (8)

سیره اخلاقی امام باقر(ع)

روایات بسیاری از ائمه اطهار و رسول اکرم تصریح می‌کنند که اخلاق نیکو بخش عمده ایی از دینداری است. و حتی نبی مکرم اسلام(ص)، در حدیثی یادآوری کرده اند که ایشان برای تکمیل مکارم اخلاقی مبعوث شده‌اند. (9)

اخلاق نیکو در کنار ایمان به خداوند و روز حساب ، اقامه نماز، پرداخت زکات و انفاق مال در راه خدا و شکیبایی در مصایب از صفات برجسته نیکوکاران، راستگویان و پرهیزگاران است. (10)

جامعه اسلامی آنگاه بر راه درست گام برمی‌دارد و آن زمان شایسته این صفت(اسلامی) خواهد بود که بیش از همیشه بر طریق اخلاق انسانی گام بردارد؛ چون موازین اخلاقی برای فرد همچون قوانین برای جامعه است. جامعه بی‌قانون با انسان بی‌اخلاق برابر است. هر دو برآشفته، غیرقابل اعتماد و راکداند و هر دو رو به سوی فحقر خواهند رفت.

بهتر آن است با توجه به روزهایی چنین خوش که شادی را از میلاد امام محمد باقر به عاریت گرفته است، به این اصل اساسی در سخنان عالم خاندان علم و امامت امام محمد باقر علیه‌السلام بپردازیم.

نیکوگفتاری با دیگران

بهترین چیزی را که دوست دارید درباره شما بگویند ، درباره مردم بگویید. (11)

امام محمد باقر - علیه‌السلام - پنج نکته را سفارش فرموده اند:

اگر مورد ستم واقع شدي ستم مکن.

اگر به تو خیانت کردند خیانت مکن.

اگر تکزبیت کردند خشمگین مشو.

اگر مدحت کنند شاد مشو.

اگر نکوهشت کنند بی‌تابی مکن. (12)

این نکات را نه تنها شکیبایی که استقامت بزرگ می‌توان نامید. مردمی که در مناسبات متقابل با یکدیگر این موارد را رعایت کند: حقوق دیگران را مانند حقوق خود محترم داشته بر آن دل بسوزانند، فروتنی را پیشه خویش ساخته از غرور و جدال پرهیزند و درکنار این سه شکیبایی به خرج دهند مطمئناً در دنیایی زیبا و جامعه ای

سالم را به روی خویش خواهند گشود و پس از آن ما ناظر مشاجره و برخورد های رانندگان در خیابان ها، مردم در صف ارزاق و دیگر صحنه های دل آزار نخواهیم بود. (13)

امید است با بهره گیری از سیره این امام همام در همه مراحل زندگی، یک زندگی سالم، همراه با روشن بینی و بصیرت بنا کنیم. و با زمینه سازی و انتظار ظهور حجت راه را برای تشکیل حکومت عدل الهی هموار سازیم.

پی نوشت ها

1- لسان الغیب، خواجه شمس الدین محمد، حافظ شیرازی.

2- ر.ک: امام باقر علیه السلام بنیانگذار نهضت فکری - فرهنگی تشیع، حجت الاسلام علی اصغر صر فیه جو، مقاله، تبیان.

3- رجال کشی، ص 125.

4- همان، ص 125.

5- فروع کافی، ج 4 ص 62، ج 1.

6- بررسی بنیان های اخلاقی و سیاسی درسیره امام محمد باقر (ع)، ح. طاهری، مقالات، تبیان.

7- امیر مؤمنان (ع): من احبنا فلیعمل بعملنا و لیتجنب الورع، هر که ما را دوست می دارد باید چون رفتار ما عمل کند و جامه پارسایی در بر گیرد. غرر الحکم: حدیث 8483.

8- ر.ک: سیره علمی امام محمد باقر علیه السلام، مقاله، پایگاه ویژه امام باقر علیه السلام.

9- رُوی عَن النَّبِيِّ (ص) يُعِثُّ لِأَتَمِّ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج 67، ص: 373.

10- اشاره به آیه 177 سوره بقره.

11- بحار الانوار، دار احیاء التراث العربی، ج 65، ص 152.

12- بحار الانوار، دار احیاء التراث العربی، ج 75، ص 167.

13- ر.ک: بکوشیم بهشتی بر زمین بنا نهیم، مقاله، تبیان.

محمد هاشم نعمت اللہی

خبرگزاری رسا